

Galambos Viktor

EMLÉKEK

Tartalom

ELŐSZÓ	2
UTCAKÉP	3
TEJ.....	6
A KÁVÉ	9
ÉLÉSKAMRA ÉS TÁRSAI	10
FÁSKAMRA.....	13
BOROTVA SZAPPAN.....	16

ELŐSZÓ

Gyermekkorom egyik kedvenc olvasmánya volt Julius Lips könyve : „A Dolgok Eredete”, amely egy csomó magyarázattal jelent meg, 1960-ban románul. Meg kellett magyarázni a bizonyítványt, mert a hitleristák elől elmenekült német tudós angol nyelven írta meg a könyvet, 1946-ban, a Columbia egyetemen és csak azért nyert bűnbocsánatot a 14 évi amerikai tartózkodásért, mert az NDK-ba tért vissza.

Negyvenhat év telt el azóta, valljuk be, megöregedtem és hirtelen rájöttem, hogy majdnem semmit nem találok azok közül a dolgok közül, amelyek gyermekkoromban körülvettek. Hol vannak?! Eszem ágában sincs az eredetüket kutatni, mint Lips tette, hiszen ehhez sem felkészültségem, sem időm nincs már. De érdekes lenne egyszerűen végiggondolni, hogy mivé lettek azok a dolgok, amiknek Lips az eredetét kutatta, amelyek engem a huszadik század derekán körülvettek - és vagy eltűntek, vagy a felismerhetetlenségig megváltoztak.

Persze ez tulajdonképpen az öregkorra jellemző múltba-menekülés, a dolgokhoz kötődő emlékek felidézése.

Nem akarok a technika fejlődésének a dicséretébe bonyolódni, mert nem vagyok meggyőződve, hogy ez a fejlődés nem-e sodorja katasztrófába a gyerekeinket. Hiszen a Stern professzor által Angliában kiadott Fehér Könyv világosan figyelmeztet arra, hogy ha még tíz évig így folytatjuk, visszafordíthatatlan klimatikus katasztrófának nézünk elébe.

Talán jó volna a „Dolgok Eredete” fejezeteit követni, hogy valami rendszer legyen az egészben, ehhez Lips biztosan jobban értett. Ennyit az elhatározásról, majd meglátjuk, hogy hogyan tovább.

UTCAKÉP

Az évek folyamán, nemcsak a minket körülvevő tárgyak, eszközök tűntek el, vagy változtak meg a felismerhetetlenségig, hanem a környezetünk is teljesen megváltozott. A macskakövekkel kirakott kocsiút, a téglából készült gyalogjáró, amelynek a szélén platánok, hársfák adták az árnyékot, színtere volt az utca mindennapi életének. Ezen mozogtak azok a figurák, akik a macskakövekkel és a téglákkal együtt tűntek el.

Reggel korán a tejes asszonyok szamaras kordéi zötyögtek végig az utcán, azután egy-két óra múlva felhangzott a kiáltás, hogy: - Szódáás ! Nyomban kisieltünk az üres szódásüvegekkel, hogy telire cseréljük őket. Ha éppen elszalasztottuk a szódást az sem volt baj, mert a "Szódagyár" egy pár házzal odébb volt az utcánkban. Az meg még érdekesebb volt, bemenni és látni hogyan töltik a dróthálóba tett szódásüvegeket. Meg aztán a szép Szódás Ágit, a szódagyáros lányát is meg lehetett néha csodálni.

Dél felé újabb kiáltások zavarták fel az utca csendjét: - Jegees! - és az emberek vödörrel mentek egy hasáb, vagy félhasáb jeget vásárolni az akkor még valódi jégszekrénybe. A jegesnek nagy könyökig érő gumikesztyűi voltak és a kezében egy hegyes ár, amivel repesztette a jéghasábokat. A fából készült jegeskocsi pedig csukott volt, csak akkor nyitotta ki, amikor kivette a jeget és természetesen ez is lovas kocsi volt, akár a szódásé vagy a szemetesé. Mert a szemetes következett, de ő nem kiabált, hanem egy kis haranggal csengetett. A kikészített szemetesládát a kocsi lépcsőjéről kellett kiüríteni, a kocsi háztetőszerű tetejének nyitott ajtaján. Ajánlatos volt pontosan fölémelni a lehetőleg nem túlságosan nehéz,

egyáltalán nem szabványozott tárolót. A kocsi kicsi volt, de nem is kellett nagyobb, mert negyed annyi szemét nem volt mint manapság, hiszen nem volt minden agyoncsomagolva, amit el lehetett égetni azt nem dobták a szemébe, sok mindent megetettek a csirkékkel vagy disznókkal.

Néha a csatornatisztító dobozszerű kocsija is megjelent és vele együtt a hosszúnyelű különleges lapátokkal felszerelt "csatornások" is. Felemelték az úttest szélén levő lefolyók rácsait és kiemelték az aljukon leülepedett iszapot. Persze nem volt valami jószagú foglalkozás. A postás hatalmas bőrtáskájával naponta végigjárta az utcát és a nyugdíjasok, főleg a hónap elején, várták türelmetlenül.

Amikor a kutyák elkezdtek vadul ugatni, akkor tudtuk, hogy jön az "Aragázos" ember. Miért haragudtak rá annyira? - talán a gáz szaga miatt, - amit mi sem élveztünk, hát még a kutyusok, akiknek a szaglása tízezerszer érzékenyebb.

Időnként az utcaseprők is megjelentek, hosszúnyelű virgács-seprőkkel, hogy összeszedjék a maradék lócitromokat, amelyeket az emberek nem vittek be a kertjeikbe trágyának.

A városi vízművek kútja, ahonnan azok vették a vizet, akiknek még ekkor sem volt bevezetve a vízvezeték a házukba, ugyanúgy hozzá tartozott az utcaképhez, mint a "Kacskázó " gyerekek. A "Kacska" seprűnyélből készült, arasznyi, mindkét végén kihegyezett fadarab volt, amit egy ugyancsak seprűnyélből készült verőbottal kellett a földről felverni és aztán a levegőben minél messzebbre ütni. A computerezésnél határozottan egészségesebb játék volt és főleg olcsóbb! Bár szemet ezzel is lehetett végleg elrontani...

A kéményseprők is állandóan járták az utcát és ha az ember megfogta a kabátgombját amikor meglátta a kéményseprőt, az biztosan szerencsét hozott! De még biztosabb szerencsét jelentett megvenni tőlük a naptárt, amivel újévtáján minden házba beállítottak. Ezek voltak az utca állandó szereplői, de epizodisták is szép számmal akadtak.

Egész kisgyermek koromban, még az is elhangzott az utcán hogy: Dróótos! - a fiatalabbak kedvéért részletezem csupán, hogy ezek az elrepedt, töredezett cserépfazekakat illesztették és drótozták össze. "Dróótozok, fóótozok, mindent újra csinállok !" - bíztatták a gyér klientúrát. Aránylag hamar eltűntek, viszont a kollegáik, akik azzal hirdették a mesterségüket hogy: "Raindl Pinti To", még sokáig járták az utcákat és a kilyukadt fémlábosokat, edényeket foltozták. Hogy honnan eredt a reklám-kiáltásuk nem tudom biztosan. Az elején levő Rajdl a német lábosból és talán a végén levő To a drótos tótoktól maradhatott meg.

Amikor megláttunk egy embert, hátán fából készült ráamával, amiben ablaküvegek álltak, tudtuk hogy hamarosan azt fogja kiáltani, hogy : "Dzsámo, dzsámóó", azaz hogy ablakos. Akinek a szomszédságban sikerült csúzlival eltörnünk az ablakát, az sietett behívni és kialkudni vele a javítást. Vajon a mai gyerekek tudják-e, hogy mi az a csúzli, azaz magyarul parittyá?

Ősszel a favágók kezdték járni az utcát, hátukon az összecsukható bakkkal és fűrészsel. Ahol hasábfát láttak állni a kerítés mögött, oda becsengettek. A tarhonyás néniket is ősszel lehetett látni a teknőjükkel és szitájukkal.

Mikor egy éles csörgést hallottunk az utcáról, akkor tudtuk, hogy egy köszörűs reklámozza magát egy üres konzerves dobozzal. Nem tudom ki tervezte a reklámkampányát, de egyértelmű volt és hatásos. A köszörűsnek taliga-szerű kocsija volt, egy nagy, lábbal meghajtható kerékkel, amelytől szíjártét forgatta meg a köszörűkövet. Mivel annak idején még senki sem dobálta el az életlen kését, ollóját, így a köszörűs is megélt a munkájából.

A különböző kézműveseken kívül, az Erzsébetváros-i utca képéből nem lehet kihagyni, Stiglbauert, az egykor ügyes borbélyt, akiből idült alkoholista lett öreg napjaira és aki tökrészezen járta az utcákat, mindig egy csomó gyerektől kísérvé, akik csúfolódva kiabáltak utána hogy: "Stiglic Pau Pau!" A válasz egy-egy csúnya káromkodás volt svábul, amelyből sohasem hiányzott a "sziiisze" (édes) szó. Lehet, hogy az illető gyerekek édesanyukáját jelentette. A "Művész Úr" is gyakran volt látható, nagy széles karimájú kalapjában, csokornyakkendővel, hosszú köpenyében, amint sétapálcával méltóságteljesen végigvonult az utcán. Tolnay, a zongoratanárom azt mesélte róla, hogy az apja gazdag ember volt és elküldte Bécsbe zongorát tanulni, de a fiú tanulás helyett csak dorbézolt. Mikor az apja rájött, hogy mi történik, felutazott Bécsbe és végigverte egy sétapálcával a fiát az utcán. Ebbe belebolondult, azóta azt hiszi magáról, hogy nagy művész és igyekszik Beethovenhez hasonló öltözékben járkálni. Mi igaz a meséből azt nem tudom, mert gyanússá tette az egészet az-az apróság, hogy a tanár úr mindig hozzá fűzte: - Így jár, aki nem gyakorol!

Azóta az utcát kiaszfalozták, a járda is aszfaltból van és a rohanó gépkocsikon kívül semmi nem maradt rajta a fentiekből, a régi utcakép már csak az örgedők emlékezetében kísért...

TEJ

Reggelente már türelmetlenül vártuk, hogy az utca sarkán feltűnjön a szamárvaszont kordé, amin a tejesasszony ült - háta mögött a cínezett tejesbödönökkel. A tejeslábos már oda volt készítve az ablakba és az asszony a literes mércével, amely ugyancsak ónozott pléhből volt, mérte a lábunkba a tejet. Ezek az asszonyok Gyirokról jöttek be minden hajnalban és hordták a tejet a városnak. Csak anyámtól hallottam, hogy amikor még egészen kicsi voltam, a mi utcánk végén is volt egy asszonnak tehene és attól kapták a tejet, amin felcseperedtem. Ennek hallatán nagy szemeket meresztettem, mikor anyám megmutatta a tehenet, mondván, hogy félig-meddig ez is a mamám. Abban az időben nem léteztek gyermektápszerek, s mikor anyám teje hirtelen elapadt, az egyetlen dolog amit Wittenberg doktor ajánlani tudott az volt, hogy mindig ugyanattól a tehéntől származó tejjel tápláljanak.

A háború sem akadályozta a tejesasszonyokat, hogy bejárjanak a tejjel és mivel akkortájt mi már nagyobbcskák lettünk, micsoda öröm volt, ha felülhettünk a szamaraskordéra és elvitt bennünket az utca sarkáig. Közvetlenül a háború után a tejesasszonyok kezdtek elmaradozni és apamék azt a megoldást találták ki, hogy vettünk két kecskét, egy feketét amelynek a nevére nem emlékszem és egy fehéret akit Ninának kereszteltünk. Nina mindig szelid volt, de a fekete társnője nem egyszer próbált felöklelni a szarvaival. Szerencsére csak a homlokával

lökődte az embert, nem a szarva hegyével. Mivel főleg miattam vették a kecskéket, rám hárult a száraz levelek gyűjtése és tárolása a pincében. Ezek a levelek alkották a kecskék alatt az almot, a házunk mellett levő üres telket használtuk legelőnek. Reggel és este, ugyancsak nekem kellett a kecskéket megfejnie, miután langyos vízzel megmostam a tőgyüket. Miközben fejtem a

kecskét, a fejemet a jó meleg oldalukhoz támasztottam. Ennek az lett az eredménye, hogy egyszer csak sűrűn kezdtem vakarni a kobakomat, ami feltűnt anyámnak és elővette a sűrűfésűt, egy fehér papírt, amin azután vidáman mászkáltak a hajtetvek. A kecskékkal egyetemben bekentek alaposan petróleummal, ami bűdös volt ugyan, de a tetvek elpusztultak tőle. Kis híján én is... Nagyon utáltam.

A kecsketejnek jellegzetes szaga volt, de nagyon tápláló és egészséges. Anyám még túrót és sajtot is készített belőle, pedig akkor még nem is hallottak a francia bio-kecskesajt örületről.

Egy időre újból megjelentek a tejesasszonyok, a kecskéket eladtuk. Iskolás lévén már túl macerás volt nekem a napi kétszeri fejés. Közvetlenül a háború után, valamilyen segélyakció keretén belül, uzsonnát kaptunk az iskolában, ami egy szelet olvadt margarinba mártott feketekenyérből állt, amire aztán ráfagyott a margarin és ahhez adtak egy csésze kondenztejből készített valamit, amit ők tejnek neveztek. Mind a kettőnek furcsa íze volt, de mi mindent megettünk amit adtak, nem tudtuk mi az: válogatni.

Telt az idő, a szocializmus fejlődése (és a mezőgazdaság kollektivizálásának) eredményeképpen, a tejesasszonyok teljesen eltűntek, a háztáji gazdaságban addig békésen élő tehenekkel együtt. Gondolom előbb a tehenek... Helyettük a városban megjelentek a tejesüzletek és azokban kezdték "osztani" a tejet, joghurtot, eleinte még túrót is. Kezdetben üvegbe is lehetett venni kimért joghurtot, de később, aki szabvány joghurtos üveg nélkül született, az végleg lemondhatott az élvezetről, mert csak csereüveggel lehetett kapni. Ezidőtájt jelentek meg az első gyermektápszerek, a Svájc-ból behozott "Nestle" tejkészítmények újszülötteknek, persze csak receptre és nagy protekcióval lehetett hozzájutni, de a fiam már ezen nevelkedett. (Nem hiába volt gyermekorvos a mamája)

A hetvenes években, miután nyugatról mindenféle felszerelést importáltak, megjelent a zacskós tej. Az elején redben volt minden, boldogan fogadtuk az újítást, hogy nem kell cipelnünk a nehéz és törékeny tejesüvegeket, melyeknek rögtön új felhasználási módot találtunk, nagyon jól helyettesítették a virágvázákat. A baj akkor kezdődött, amikor mindenáron belföldi műanyagból akarták készíteni a zacskókat, a fele tej kifolyt belőlük, így aztán visszatértek volna az üveges tejhez, de abból is egyre kevesebb lett a mi gyerekeinknek. A nyugdíjas apám már hajnalban sorbaállt érte egy-két órát, de a szocialista gazdaság továbbfejlődése nyomán, az "aranykorszakban" teljesen eltűntek a tejtermékek. Annyira, hogy a kalciumhiány okozta spasmofilia népbetegség lett, a lányom, a vejem az utcán estek össze tőle. Ez volt az a nevezetes időszak, amikor az állatlétszámot minden áron meg kellett tartani, akkor is, ha egyáltalán nem tejeltek. Egy-egy elnöki látogatás alkalmával emelősíjakkal állították lábra a csont-bőr sovány teheneket, hogy úgy nézzen ki, mintha léteznének...

Csernobil is szépen befolyásolta a tejet, miután a rádióaktív esőtől a fű is rádióaktív lett. Kiadták a rendeletet, hogy az egész tejmennyiségből tejport kell gyártani, majd akkor csökken a rádióaktivitása és ugy használható lesz. Csak azt nem vették figyelembe, hogy a rádióaktív Cobalt 90 év alatt bomlik le, de hát fő a szocializmus építése.

Persze ilyen előzmények után - miután hirtelen ide pottyantunk - hihetetlennek tűnt, hogy

egy élelmiszerüzletben legkevesebb hetvenhárom féle tejterméket árusítottak, friss tejet olyan zacskókban amik nem folytak, tartós tejet kartondobozokban, húszféle joghurtot, túrót, műanyag dobozokban és poharakban, csereüveg és sorbanállás nélkül. De gond nélkül azért még se maradhat az ember: álltunk a feleségemmel és néztük, most melyiket kell ezek közül kiválasztani?! Melyiket szeressük - és miért? Melyik versenyezhet a hajdani tejesasszony portékájával a bádoggannából?

Egy nyugdíjasoknak rendezett kiránduláson azt is láttuk, honnan ez a bő választék. Először egy robot tehénistállót látgattunk meg. Hatvan tehén sétálgatott benne szabadon, vagy pihent a homokágyán. Odahaza ezt ridegtartásnak neveznék -a meleg istálló hiánya miatt - itt hidegről nem igazán beszélhetünk, de istálló, az nincs, az állatok teljesen szabadon járnak-kelnek egy bekerített óriási területen a szabad ég alatt. Amelyik tehénnek megviszket a háta az egész egyszerűen beáll az automata hátvakaró kefe alá vakarózni. Mikor a tehénke úgy érezi, hogy feszül a tőgye a sok tejtől, (húsz-huszonöt liter naponta) szépen beáll a sorba a fejőrobothoz, amely automatikusan megmossa a tőgyet, felrakja rá a szívócsőveket és lefeji a tejet, amely analízis után a hűtött gyűjtőbe kerül. A tehénke meg csak áll és tűri - sőt van egy olyan gyanúm, hogy még élvezi is... Nem rúg fejés közben, nem kell megkötni a farkát, nem borítja fel a tejes sajtárt a langyos habos tejjel. Őszintén megvallom, én nem is az automatikát, hanem a tehének alkalmazkodóképességét csodáltam a leginkább. A farm után az egyik legkorszerűbb, ugyancsak robotizált tejfeldolgozó gyárat látogattunk meg, amely napi ketmillió doboz tejtermékkel látja el a kereskedelmet.

De bevezetőmben azt kezdtem számbavenni, hogy mi minden tűnt el végleg az életünkből. Hát akkor legyenek következőes most is. Ami a tejjel kapcsolatban eltűnt az életünkből, az a tejeskanna, a sajtár, a tejfőző fűtyülős alumínium fazék, mely a tej forralás közbeni kifuttatását és az azt követő összetéveszthetetlen égett karamellszagot volt hivatott megelőzni, a tejesüveg, a joghurtos üveg, a túrós kosár, a tejfölös csupor és az aludt tejes cserépköcsög, nem is szólva a számárvonta kordéről.

A tehének?- túléltek velünk együtt és nekik vélhetőleg mindebből semmi sem hiányzik. Hihetetlenül alkalmazkodtak ehhez az új robotizált világhoz, tán jobban, mint sokan a mi generációnkból.

A KÁVÉ

A kávé a kávéfőzőedényben főzte anyám. Volt egy kis darálónk - amelyben nekem kellett megőrölni a pörkölt árpamagokat - azután anyám - mikor forrt a víz - az edénybe befőzött egy pár kanál árpakávé és egy kocka "Frank"-féle cikóriát. Ebből született egy liternyi feketekávé, amit aztán a tejszóba öntöttünk, és felmelegítve, cukorral megittunk.

Így ment ez a háború alatt - és utána jó ideig - mikor egy napon kaptam valódi tejeskávé, aminek igen furcsa íze volt. Mikor reklamáltam a dolgot anyámmal, ő kinevetett - tudniillik apámnak sikerült tíz deka valódi babkávé szereznie, és az ebből főzött ital került a tejescsupromba - teljesen elrontva az addig megszokott

"fínom tejeskávé" ízt.

Lassanként megjelent a kávé az egész városban - nem csak csempészárként odahaza - én pedig közben egyetemistává cserepedtem. Nagy divat volt a központban lévő cukrászdában kávézni egy kollegával, vagy pláne egy kolleginával - hiszen ez majdnem annyira felnőtte tette az embert akár egy cigaretta a szájában. Szerencsére megmaradtam a kávé mellett.

Később már otthon ittuk a kávé - főleg ha vendégeket kaptunk - ez szinte hozzátartozott a vendégfogadás szertartásához. Volt egy divatos kávékészletünk - melynek minden csészéje más színben pompázott - és egy "Kona" kávéfőző - amit Magyarországról hoztak, éppúgy mint a picike kockacukrokat, kimondottan a feketekávéhoz. Ekkor már azt is tudtuk hogy van Brazil, Guatemalai, Arab, stb. kávéfajta.

Azután megjelent az első villany kávé "presso", ezt is Pestről hozták, de kellett hozzá egy pár tartalék gumigarnitúra, mert ha az ember nem kapcsolta ki idejében, kávé helyett olvadt gumi folyt belőle és napokig bűdös volt az egész lakás.

Lassanként rászoktunk, hogy az irodában is megigyuk a napi betevő kávékat. Emlékszem, mikor a vágóhid kicsiny tervezőirodájában kezdtem dolgozni, még titokban főztük az íróasztalban. Tudniillik Sultz elvtárs - a főgépész - a kávénak éppoly ellensége volt, mint Bach Kávékantátájában az elvetemült leányzó atyja, aki kávé ivott. A dolognak azzal vettem véget, hogy mikor egyszer bejött és bőségszaglászásba kezdett kijelentve, hogy: "Itt kávészagot érzek" - mint a mesebeli emberevő óriás, mikor azt mondja hogy: emberszagot érzek - azt válaszoltam neki: természetesen kávészag van, mivel kávé ittunk és tudomásom szerint ezt a törvény nem tiltja, sőt, neki még érdeke is, mert ettől jobban forog az agyunk és gyorsabban dolgozunk. Mivel azt hitte hogy a vezérigazgató a nagybácsim, nem mert szólni semmit és ettől kezdve nyíltan ittuk az éltető nedűt. Mire kisült, hogy nem vagyok a vezérigazgató unokaöccse, már megszokta a kávészagot.

A törvény nem tiltotta a kávéivást, de a szocialista gazdaság virágzásával az üzletekből egyre nehezebben lehetett hozzájutni. Végül teljesen eltűnt, mert a "Mindent az emberért!"

társadalomban csak nem fognak valutát költeni ilyen fölösleges dolgokra... Elindult tehát a fekete még feketébb piaca és a híres "nechezol" (nyerítő) kávépótló idejében egy havi mérnöki fizetésből már három kiló valódi kávé is vásárolhattam a dugipiacon. Ebben az időben aki nagyvonalúan akarta megünnepelni a születésnapját az irodában, az egy-egy kávéval kínálta meg a kollegákat.

Ha valahol egy főnököt, hivatalnokot, vagy eladót kellett megvesztegetni - hogy valami más ennivalóhoz jusson az ember - egy tízdekás, vagy pláne negyedkilós kávécsomag csodákat tett.

A közben divatba jött "Ness" kávéval ugyanaz volt a módi. Eleinte még mi vittük valuta helyett a népidemokráciákban engedélyezett ritka kirándulásokra, később már csak külföldről csempészték, főleg a szerb turisták és vált belőle éppoly megvesztegetési eszköz, akár a babkávét, vagy a deodorant spray.

Most miután kipróbáltam egy pár világmárka méregdrága eszpresszomasináját, beteszek egy kapszulát a kávéfőzőmbe, és egy percen belül a csészében gőzölög a finom pressókávé, abból a kávékeverékből, amelyet a huszonegynehány lehetséges fajtából kiválasztottam, és amit negyvennyolc óra alatt házhoz szállítanak. Azért tart ilyen sokáig, mert falun lakunk. Azután kikapcsolom a masinát, és egy emeltyű az elhasznált kávépatront a gyűjtőkosárba dobja - lehet főzni a következő kávé.

Csak legyen vérnyomásod, ami bírja...

ÉLÉSKAMRA ÉS TÁRSAI

Temesvár - Erzsébetváros. A húszadik század elején a régi Mayerhof külvárosban, a szerény középosztály polgárai kezdtek építeni családi házakat. Az olcsón, nem mindig szakemberek által épített házaknak, nem valami jó volt a szigetelése, nem is voltak alápincézve, így aztán eléggé nedvesek voltak a falak. Nagypám házában is csak a hozzáépített részen az egyik szoba volt

alápincézve, a másik kettő bizony nem. Ezeknek a házaknak a vizes falú szobákon kívül más helységei is voltak: éléskamra, mosókonyha, fáskamra, tyúkól, pince, padlás. Ezeknek mind megvolt a szerepe a mindennapi életben, de ez a mindennapi élet úgy megváltozott, hogy fölöslegessé váltak, elűntek az életemből. Vegyük őket sorra.

Az éléskamra nagyon fontos szerepet játszott, mert a pincével, padlással együtt itt tároltuk az élelmiszereket télire. Egy könyvben - ami a Tahiti szigetekről szólt - olvastam, hogy az európai ember sohasem lehet gondtalanul boldog, mert nyáron is folyton arra gondol, hogy jön a tél. Bizony a nyár folyamán készültek a befőttes üvegek, különböző gyümölcsökkel, cseresznye, meggy, barack. Azután a szilvalekvár - amit nyár derekán a mosókonyha üstjében főztünk sűrűre, hogy késsel lehessen vágni majd nagy, cserépfazékban tároltunk. Az uzsonnánk annak idején vagy lekváros- vagy zsíroskenyér volt.

Persze mikor beérett a paradicsom akkor annak a befőzése került sorra. Egy másik tárgy - amely teljességgel eltűnt az életünkből - az a paradicsompasszírozó. Hús - harminc üveg paradicsomlé került a spájzba, tojásba mártott pergamenttel lekötve. Ez a pergament is a paradicsompasszírozó sorsára jutott. Manapság, - mikor sűrített paradicsomlét, vagy hámozott paradicsomkonzervet veszünk a szuperben - ezek már eszünkbe sem jutnak.

Ősszel megjelentek az utcán a tarhonyás asszonyok, hónapok alatt egy fateknővel és szitákkal. Miután beszereztük a szükséges lisztet és tojást, behívtunk egy ilyen asszonyt - aki nagy szakértelemmel meggyúrta a tésztát - és a szitáival különböző nagyságú tarhonyagolyókat készített belőlük, kivánság szerinti mennyiségben. Ezek aztán lepedőre kiterítve a padlásra kerültek, és miután teljesen kiszáradtak, vászon zacskókban ugyancsak a padlásra felakasztva lógtak tavaszig. A tarhonyás asszonyok helyét a "Barilla" és más olasz gyárak készítményei vették át, amelyekből legfeljebb egy - két csomaggal tárol az ember egy szekrényben, amely átvette az éléskamra helyét. Ugyancsak az ősz elején történt a nagy téli bevásárlás. A piac Fröbl utcai részén álltak a szekerek. Apám, nagypámmal együtt, mentek bevásárolni - mégpedig háromszáz kiló kenyérlisztet, 50 kiló duplanullás fehér lisztet tésztának, három zsák krumplit, harminc fej káposztát, harminc kiló hagymát. Egy szekér aztán hazahozta a dolgokat. A liszt, a hagyma a padlásra került, a burgonya és a káposzta a pincébe.

Azután kölcsön vettünk - nem tudom honnan - egy káposztagyálut. A káposztafejeket egy dobozba kellett betenni - amely a kések felett csúszkált ide-oda egy sínben - és így került a lesarvált káposzta a káposztádézsába. Egész fejeket is tettek melléje, só és aztán egy vászon, erre a deszkák, kersztbe egy fa és a dézsa füleibe erősített keresztfa a szorítócsavarral, amivel az egészet le kellett préselni - míg a lé feljött a tetejére és ellepte a deszkákat. Időnként aztán leszedtük a pimpót és kimostuk a vásznat. Ez a savanyúkáposzta mennyiség egész télre "szólt". Persze még nem voltak azok a szép kilós dobozok, amelyekre még itt is az van írva hogy "Zauerkraut" és amelyeket akkor vásárol meg az ember ha éppen töltöttkáposztára fájdult meg a foga. Az uborkaeltevés is az őszi munkákhoz tartozott. Apám rakta művésziesen az öt- tízliteres üvegekbe és marhahólyaggal kötötte le - körbetekerve sokszorosán cukorspárgával. (Azóta sem láttam más hólyagot, mint egyes barátaimat...)

Amíg az uborka megsavanyodott addig a hólyagot vizes rongyal borogatni kellett, aztán

hagyták megszáradni. (A barátokat savanyodás közben szárazan hagytuk...) Talán az uborkásüvegek emléke miatt vásárolom szívesebben az üveges uborkakonzervet, mint a dobozost.

Külön fejezetet érdemelne a pénteki piac. Ilyenkor anyám kiment a Józsefvárosi piacra túrót, tejfölt venni a sváb asszonyoktól. A turót a kónuszos formájú fonott kosárból és vászonból vették ki. A tejfölet pedig köcsögből mérték anyám égett agyag bokályába.

A gyümölcs-zöldségen kívül fontos bevásárlás-számba ment a liba. A Fröbl utcai baromfipiacon, hosszú sorokban álltak a tömött libákat eladó termelők és nagy szakértelem kellett meglátni, hogy melyik libának lehet jó nagy mája - aztán a háziasszonyok egymásközt dicsekedtek, hogy kinek sikerült kilós májat vásárolni! A folytatás otthon az udvarban következett, mikor is apám elvágta a liba nyakát, és egy lábosban felfogta az elfolyó vérét, amit megalvadás után kisütöttek hagymával, jól megsózva és borsozva. A szertartás a liba leforrázásával folytatódott - a tollakat is összegyűjtötték párnának - majd a "legizgalmasabb" pillanat a liba felbontása, ekkor sült ki hogy jól választottak-e, vagy sem - mekkora a liba mája?! Bárhogyan is sikerült a vásár, a libamáját azután tejben párolták, édes-nemes parikával ízesítve, hirtelen kisütötték és mikor megfagyott, a zsírt kenyérre kenve szeleteltük rá a májat. Koleszterinről még nem hallottunk, így aztán a kiolvasztott zsír is bődönbe került. A tepertőt is megettük minden lekiismeretfurdalás nélkül, sőt, a hájból télen, kaparással, fokhagymával és paprikával inaszt csináltunk, amit ma tiszta koleszterinbombának tartanának.

Ez a zsírosbödön is eltűnt az életünkben, éppúgy mint a főzéshez használt zsír, amelynek a helyét lassan átvette az olaj. Először a piacon árulták, zavaros volt és habzott, akár napraforgómagból akár tökmagból készült. Később megjelent a finomított olaj - amit az üzletekben töltöttek a vásárló üvegeibe - azután már csak üvegekben lehetett kapni. Az "aranykorszakban" fél liter zavaros, rosszagú- és ízű- szójaolajat "osztottak". Azóta sem vásároltunk szójaolajat, ami állítólag egészséges, pedig itt se íze sem bűze nincsen.

Itt a faluban volt még egy-két évvel ezelőtt egy libavágóhid, ahonnan tonna számra exportálták a libamájat Európába, amíg az állatvédők rá nem jöttek, hogy a libatömés állatkínzás, és bezáratták a jól jövedelmező vállalatot.

Ezt a tömést házilag a nagyanyám is művelte a pincében - naponta kétszer vízbe áztatott és egy kis zsírral csúszóssá tett kukoricával. Persze asszisztáltam neki az állatkínzásban, és ma sem értem, hogyan lettek a nagyszüleim és a szüleim nyolcvan évesek, ennyi koleszterinnel. A velőscsontokat amelyek a marhahúslevesben főttek még nem is említettem, pedig milyen finom volt a forró velő piritós kenyéren, parikával, borssal megszórva!

Ezek a finomságok mind eltűntek ebből a koleszterinmentes világból, melyben - ebből kifolyólag - valószínűleg örökké fogunk élni!

FÁSKAMRA

A tél közeledtével gondoskodni kellett a fűtőanyag beszerzéséről. Ez abból állt, hogy apám elment az utca sarkán levő Varnusz féle fatelepre és a Korona utcában levő Hladek fatelepere, megnézni milyen fájuk van. Aztán megrendelte a fél vagon fát. Tölgyet - a cserépkályhák fűtésére -, bükkfát - a konyha- és fürdőszobakályhákba -, valamint "spandli"-nak valót begyűjtáshoz. Miután a fa megérkezett a stráfkocsin, berakattuk a fáskamrába. A kocsival mindig érkeztek emberek is, akik abból éltek, hogy az utcára nagy halomba ledobott fát betalicskálták a fáskamrába és szépen felrakták, úgy hogy majdnem az ajtóig tele volt.

A házban két cserépkályha volt, mindkettőben "ler" amit víz melegítésére és néha alma-, vagy gesztenye sütésre használtunk. A mosakodáshoz való vizet minden reggel ott melegítettük, és miután a kályha bemelegedett egy székre tettük a lavórt, minél közelebb a kályhához és ott mosdottunk. A fürdőszobába egyszer egy heten volt csak begyűjtva a régi rézkazán alá. Ezt a kazánt apám folyton javítgatta forrasztásokkal, mert bizony gyakran szivárgott belőle a víz. Volt egy mosdó a fürdőszobában is, de csak hidegvíz csap volt rajta, és kizárólag kézmosásra használtuk.

A begyűjtáshoz a kályhákba a "sparherd"-ben előre kellett fát aprítani, aztán egy újságpapírra rátenni egy kis hamut, arra petróleumot önteni, mellé tenni két aprófát és arra keresztben a spándlit - aztán meg lehetett végre gyújtani a papír szélét.

Ami megmaradt ebből a fűtémódból, az a sült alma illata, a meleget árasztó cserépkályha, amelyen az ember a hátát melengette ha bejött a hidegről. A sparherden sülttészadarab - amit mi gyerekek akkor kaptunk, mikor metéltet készítettek a konyhában - és reggelenként begyűjtás előtt a kályha tisztítása a tollseprűvel és a hamulapáttal. Persze a piszkavas sem hiányozhatott a kályha mellől és az előtét vasláda, hogy a véletlenül kiesett parázs ne a padlót gyűjtsa fel! Ez a kályhaelőtét, piszkavas, hamulapát, egy díszes készletet alkotott, amely nem hiányozhatott egy cserépkályha elől sem.

A nagy esemény nekünk gyerekeknek az volt, mikor a kéményseprő kitisztította a kályhát - levéve a tetején levő cserepeket, azután egy különleges lapáttal és kefével kiemelte a lerakodott hamut, kormot a járatokból és végül agyaggal visszarakasztotta a fedőcserepeket. Utána persze nagytakarítás következett, mert minden igyekezet dacára a finom korom-hamu-por mindent belepott a lakásban. De ez semmi volt ahhoz képest, hogy pár évenként át kellett építeni a kályhát. Ilyenkor teljesen szétszedték és újra rakták, kipótolva a járatok kiégett samottégláit, az elhorbult öntöttvas rácsot vagy ajtót. A tisztítást mindgyakrabban kellett megejteni, mert a háború évei alatt és főleg utána a tüzfifa egyre ritkább és drágább portéka lett.

A fát később felváltotta a brikett és a szén, aztán a kommunista világban a barnaszén, a tőzeg - amely egy - kettőre eltömte a kályhát és folyton bűdös füst szivárgott belőle.

Emlékszem, mikor egyszer az irodának - ahol dolgoztam - rendeltünk tőzeget és reklamáltam, hogy a fele föld. A válasz az volt, hogy ha csak a fele föld, akkor a jobbikból kaptunk! A bőségek ebben a korszakában az irodában a nadrág alatt egy kötött gyapjúnadrág volt rajtam, a munkaköpeny alatt pedig egy prémbélés, a fejemen sapka, de ez sem tudta megakadályozni, hogy a kezeink dagadtra ne fagyjanak a "jól fűtött" irodában, amely a bölcs és felbecsülhetetlen értékű irányítás szerint, háromezer kilókalória tüzelőanyagot kapott köbméterenként egy évre! Volt olyan is, hogy saját pénzünkön vett szalonnával mentünk a vállalati autóval az erdőbe hasábfáért, amit aztán a pincében mi fűrészeltünk el kézfűrésszel.

Ennek legalább az volt az előnye, hogy végre megmelegedtünk.

Otthon az újítás az volt, hogy le kellett bontsuk az egyik cserépkályhát és egy szénkályhát állítottunk be a helyére, amit mikor a gyerekek még kicsik voltak, még éjjel is fűteni kellett, ha kint tizenöt - húsz fok volt a nulla alatt. Azután az egyik nagybácsi szerzett egy Jugoszláviából csempészt olajkályhát és elkezdődött az olaj korszak.

Először is beszereztem az ócskavastelepről egy pár kiszuperált hordót, amelyek lekerültek a pincébe és az utcáról gumicsövön engedték le a fűtőolajat. A csövet meg kellett szívni és ma is emlékszem a fűtőolaj rémes ízére, amikor elkerülhetetlenül az ember szájába került egy pár csöpp. Azután minden nap a kézipumpával egy kannába szivattyúztuk az olajat és betöltöttük a kályha tartályába, amely csodálatosan egyenletes meleget biztosított mindaddig amíg égett, de ahogy eloltották - a cserépkályhával ellentétben, amely órákig tartotta a meleget - azonnal kihűlt. Most már nem volt szénbűz a lakásban, legföljebb a kezeinknek vagy a ruháinknak volt petróleumszaga.

A konyhában is megváltoztak a dolgok a sparherd helyét átvette a petróleum főző, most már a konyhában is petróleumszag terjengett és mivel fa már nem volt, a sütést is a petróleumfűzőn oldottuk meg, az úgynevezett csodafazékkal. Azután megjelent a gázrezsó és eget-földet megmozgattunk, hogy egy "Aragáz" palackot beszerezzünk. Még máig is rejtély előttem, miért haragudtak a kutyák annyira az aragázos emberre, talán a szaga miatt? Aztán bevonult az első gázkályha, aminek már sütője is volt és a "csodafazekak" az ócskavasba kerültek. (Nem a szemétkébe, mert szinte semmit sem dobtunk ki abban az időben - erről még ma is nehezen szokunk le.)

Azután blokkba költöztünk. Központifűtés és melegvíz! Olyan hőség volt, hogy kinyitottuk az ablakokat és minden nap lehetett fürdeni, tussolni. Mikor az egyik kollegámat - aki falun lakott - rá akartam beszélni, hogy vegyen lakást a városban, azt mondta, hogy ő akkor fűt amikor akar és akkor melegít vizet amikor szüksége van rá, nem pedig amikor mások akarják. Később értettem meg milyen igaza volt, mikor a fűtést pár órára korlátozták - a melegvizet is - így aztán mindenki egyszerre használta és csak langyos volt a legjobb esetben is. Majd következtek azok a csütörtök délutánok, amikor se áram, se víz, sem fűtés nem volt és mivel se gyertyát, sem petróleumot nem lehetett kapni, a dunna alatt feküdtünk a sötétben. Ez nagy mértékben támogatta a tervbe vett nemzetszaporító programot.

Ezek az emlékek. Most beállítom a légkondicionáló hőmérsékletét, megnyomom az indító gombot és a többi az ő dolga, akár tél van, akár nyár. Itt surrog mellettem és az egész lakásban a beállított hőmérséklet van. Igaz, ez is csak akkor, ha működik - meleget csak a cserépkályha tartott. Persze erről nem hogy gyerekkoromban, de még fiatal koromban sem hallottam. Az első kis légkondicionáló berendezést a minisztériumban láttam az egyik vezérigazgató szobájának az ablakán. A gáz megmaradt a konyhában főzésre, a palack eltűnt. Valahol a házak mellett van egy földalatti nagy tartály, amit a gáztársaság feltölt időnként, mi csak a gázóra által mutatott fogyasztást kell kifizessük. Ezt telefonon kell betáplálni egy robot-készülékbe, persze a hitelkártya számával együtt, de erről majd ha pénzről lesz szó. Ma a kályhánk sütője már villannyal működik, beállítható a hőmérséklete és ha melegíteni kell valamit, akkor a

mikrohullámú kályhát használjuk.

A melegvíz korlátozás idején a fürdőszobába is szereztünk egy villanybojlert - ezt is Jugoszláviából csempészték - és mikor kiégett a melegítő-ellenállás óriási probléma volt a kicserélése. Az egyik gyárban kellett öntetni egy új fűtőtest féleséget a helyettesítésére. Itt már beépített villanybojlerrel kezdtük - napkollektoros villanybojlert használunk most is, amely az év nagy részében ellátja forró vízzel az egész háztartást, kizárólag a napenergia felhasználásával.

BOROTVA SZAPPAN

Minden nap fogat kell pucolni ! Kaptam is egy kis fogkefét, nyele fából készült és disznóserte alkotta a kefét. Egy kis barnára pácolt dobozban - amit apám készített sperlemezéből - volt a fogpor: egy fehér por amit ha jól emlékszem csontlisztből csináltak. Be kellett mártani a fogkefét vízbe, azután a fogporba - és azzal ami ráragadt jól lekefélni a fogakat...

Később megjelent egy kerek kis fémdoboz, olyan amilyenben most cipőkenőcsöt töltenek. Volt benne egy rózsaszín kőkemény pasztilla, ezt kellett dörögni a nedves fogkefével és aztán a fogkefére ragadt anyaggal fogat tisztítani. Ennek már valami íze is volt és egy kissé habzott is. Az után megjelent a fémtubusba töltött fogkrém, Odol és más márkanevek alatt, különböző ízzel, hűsítő hatással és többé - kevésbé habzó krémmel.

Háború után, a műanyagok megjelenésével a fogkefe is kezdett átalakulni. Először csak a nyelet, később a sertét is kezdték műanyagból gyártani. Nagy szenzáció volt a "nylon" fogkefe. A kefe alakja is kezdett megváltozni, az egyenes, lapos nyél ovális-keresztmetszetű hajlott nyéllé alakult át és a kefe sörtéket is mindenféle színben és szögben illesztették a nyél végére. Maga a kefe kisebb lett, hogy jobban hozzáférjen a fogakhoz. Ma már a nyaka hullámos és hajlékony, hogy minden fogfelületet elérjen.

Egyre több fogkrémbe keverték fluort, megjelentek a különböző szájvizek. A fogkrémtubusokat is kezdték műanyagból gyártani. Persze a szocialista "aranykorszak"-ban a fogkrémért is sorbaálltunk (ugyan, mi az, amiért mi nem álltunk sorba?!...), főleg amikor bolgár fogkrémet "osztottak", amiben az ottani savanyúvizek sói voltak, vagy kínai fogkrémet, amely egy kissé jobbminőségű volt. Fluorozott krémeket csak külföldről lehetett behozni, a ritka

alkamakkor, amikor kegyesen útlevelet kaptunk valamelyik "nyugatibb" népidemokráciába.

Jelenleg a probléma az, hogy milyen fogkrémet, szájvizet, milyen kézi- vagy villany-fogkefét használjunk. Mit lehet elhinni a reklámokból, mennyi az ésszerű egészségvédő hatás és hol kezdődik a divatőrület?... Amint teltek az évek, már nem csak fogat kellett tisztítani, hanem borotválkozni is.

A borotválkozás multjáról mindig az a halhatatlan jelenet jut eszembe a "Diktátor"-ból, amelyben Chaplin Brahms Magyar táncának a ritmusára borotvál .

Az első emlékeim is apám borotvafenesésével és borotválkozásával kapcsolatosak. Azután következnek az első hajvágások Voján bácsi tiszti-kaszinó melletti műhelyében. Mint később megtudtam, családi tradíció volt Voján bácsi műhelye. Nagybácsim minden reggel oda járt borotválkozni, az unakabátyáim is ott nyíratkoztak. A szalonban bőrrel párnázott forgószékek voltak, állítható fejtámasszal, fehér lepedők, törölők és vöröskereszttel jelölt fertőtlenítős üvegek, amelyekbe - miután a falon lógó bőrszijjokon megfenték a borotvákat, - belehelyezték őket sterilizálás céljából. A borotva szappanál és az ecsettel kis tálakban verték a habot - mint mamám az üstben téasztasütéskor - amit aztán jó ideig kellett az arcon eldolgozni. A polcokon ott volt a timsó is, amivel a borotválkozás közben ejtett sérülések vérzését állították el. Utána szesszel bekenték az arcot és aki akart kölnit, sőt púdert is kaphatott, tetszés szerint. Haját ollóval és kézi nyírógéppel vágta. Azután itt is elkezdődtek a változások.

A gillett megjelenése után egyre többen kezdtek otthon borotválkozni, a kézi nyírógépeket is kezdték felváltani a villany-nyírógépek. Engemet csak a hajvágások alkalmából borotváztak borotvával, már nem Voján bácsi, hanem Brankó, a segédje. Otthon én is a nagyapámtól örökölt gillettel kezdtem borotválkozni és a leghőbb vágyam volt egy igazi borzszőr ecset.

A szocialista "kövér esztendő" idején Apám szerzett egy zsillet-fenő készüléket és mivel egyre nehezebben lehetett zsillethez jutni, - a népidemokratikus gyártmányú zsilletek pedig egyre gyatrábbak lettek, - szorgalmasan fentük őket. Borotválkozás után vidáman kenegettük az arcunkat a "Sanitar" szesszel, ami szép világoszöld vagy lila volt és jó bűdös.

Közben Voján bácsit kényszerítették hogy átadja az üzletet a "Higiena" szövetkezetnek, mely ettől kezdve csak nevében törődött a régi sterilitásra. A kiöregedett segédek, miután fizetésükből vagy nyugdíjukból nem tudtak megélni, házhoz jártak haját vágni.

Brankó évekig járt hozzánk és a hajvágás díján felül egy-egy üveg szilvóriumot is kapott mindig, amely nálunk bőven volt a házban, mivel orvos feleségem falun dolgozott és a hálás betegeknek ez volt a legkézenfekvőbb ajándék. Brankó szegény már nehezen járt, a keze sem volt olyan biztos, mindig mondtam Aninak, hogy: "Ha ezután a hajvágás után is megmaradok két füllel, akkor szerencsém volt", de ennek ellenére nem volt lelkünk az öreget elküldeni. Egyébként a hajvágás egyre könnyebb lett, mivel egyre kevesebb lett a levágnivaló és majd ötven év után úgy ért véget, hogy Brankót elütötte a villamos. Isten nyugosztalja! A többi borotvaeszköz is eltűnt az életünkből, Brankóval együtt.

A szappan helyét először a Magyarországról hozott "Barbon" borotvakrém vette át, azután

a nyugatról becsempészett villanyborotvák, még később, itt, a borotvahabok, gélek, a dupla pengéjű Gillett-önborotvák, amelyek ma már villamosítva vannak és a TV hirdetés szerint : "A legjobb amit egy férfi kaphat". Most még csak azt nem tudom, hogy ez a borotvára vonatkozik-e, vagy arra a bomba-nőre, aki a reklámbeli macsó frissen borotvált arcát simogatja?